

Forfatter: Dalgas, Ernesto

Titel: Udrag fra Dommedags Bog

Citation: Dalgas, Ernesto: "Dommedags Bog", i Dalgas, Ernesto: *Dommedags Bog*, udg. af Henrik Schovsbo, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1996, s. 380. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-dalgasdomval-shoot-idm139915686808352/facsimile.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Dommedags Bog

- af og kastede i havet. Derfor kaldes A. også undertiden den skumfødte. – *Martin Luther* (1483-1546): ty. teolog og reformator. Se n.t.s. 41, *Menedemunken*. Visse traditioner har villet se L. som en livskraftig renessanceskikkelse, og har opfattet hans ægteskab med den tidligere nonne Katharina af Bora i lyset af Paulus' råd i 1. Kor. 7,9: Det er bedre at gifte sig end at brænde af begær. – *inflanmeret*: betændt.
- 92 *(Fantasi)vertikal*: lodret linje. – *de trede Grundformer*: de tre nævnte størrelser er fra Kant (se n.t.s. 88). I erkendelsesteorien omtales de som de tre anskuelsesformer, hvori al menneskelig erkendelse finder sted, og som man ikke kan gå bag om – eller tilskrive objekter, den uerkendelige ting-i-sig-selv. – *tantalisk*: evigt forgæves. Den gr. helt Tantalos straffedes for sine forsyndelser mod guderne med, at hans ønsker aldrig blev opfyldt: han stod i vand til halsen, men det veg, når han ville drikke; grene med frugt hang ham nær, men de bøjede sig væk, når den sultne ville plukke.
- 93 *Wagners (...) Ledemotiver*: den ty. komponist Richard W. (1813-1883) skabte i sine operer den musikalske teknik at knytte bestemte musikalske motiver til personer og ideer, hvorved en mere indtrængende karakteristik af personerne på scenen blev mulig. – *komponens(s)*: høje. – *Platons Deming*: i dialogen *Timaios* (41 A) *Platon*, *Skrifter i Oversættelse*. Udg. ved Carsten Høeg og Hans Ræder (1° 1932-1941) bd. 8, s. 38ff. skildres en d., en verdensbygmester, der vil, at verden skal være god, og som aldrig vil bryde de evige love. – *Jehova paa den tredje Dag*: 1. Mos. 9ff. – *Guden over Titanerne*: Zeus bekæmpede den tidligere gr. gudeslægt, t., som blev kastet i det yderste mørke, Tartaros. – *Lagos*: gr. ord, tanke. Om Gud, Joh. 1,1. – *Odin*: hovedguden i nord. mytologi. Omtales ikke som skabergud.
- 94 *Brahmisen*: ind. præst. Tanken udtrykker den oplevelse af identitet mellem det enkelte menneskes selv og verdensselvet («Åtman er lig med Brahman»), der er fielsesformlen i megen ind. spekulation. – *Nyplatonisme(s)*: se n.t.s. 39. – *Induktion*: fremkaldelse af elektrisk strøm ved hjælp af magnet eller andre strømme. – *Feuerbach*, Ludwig (1804-1872): ty. filosof. Berømt for i sit værk *Das Wesen des Christentums* (1841, «Kristendommens væsen») at hævde, at gudsforestillingerne er idealbilleder af mennesket selv, projiceret op på himlen. – *Lignelse*: slikkelse. – *Brokens Gensfend*: skikkelse fra heksemessen på Brocken (da. Bloksbjerg), der if. sagnet afholdes Valborgnat (natten til 1. maj). Skildret i Goethes *Faust* I, i scenen «Walpurgisnachts», vers 3835ff.
- 95 *Ubiquitet*: allestedsnærværelse. – *Hegel(s)*, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831): ty. filosof. Der hentydes til hans såkaldte dialektiske

logik, som ikke blot omfatter tankens former, men også dens indhold: verdensåndens udfoldelse. Logikken er 1. del af hovedværket *Phänomenologie des Geistes* (1807, »Åndens fænomenologi«, ikke i sin helhed på da.). – *Helmiola(?)*: se n.t.s. 63, *Loven om den konstante Energi*. I forbindelse med sine studier over turnforestillingerernes tilbliven fremsillede H. elementære geometriske forhold. – *Thomas Aquinas* (1225-1274): ital. teolog og filosof. Opfattes som fuldendelsen af den skolastiske filosofi, hvor den klassiske tenkning (især Aristoteles) forenes med den bibelske tradition, som viden og tro. Hovedværket *Summa theologiae* (1265-1272, »Teologisk håndbog») anses stadig som gyldig katolsk teologi. T. er kirkens »heretiker«. – *Kosmogeni og Teogeni*: læren om verdens hhv. gudernes skabelse. – *Atman*: se n.t.s. 94, *Bhramin*.

- 96 *havde du al Lærdom*: her og i det følgende alluderer der til den såkaldte *Kærlighedens højsang*, 1. Kor. 13. – *Årsagsloven*: enhver hændelse har en årsag. Den eng. filosof David Hume (se n.t.s. 83) satte i sin skeptiske erkendelsesteori spørgsmålstegn ved årsagsloven (bedre: å-sætningen), idet årsags-virknings-sammenhængen ikke direkte kan iagttages. Siden da stridspunkt inden for erkendelsesteorien, hvortil også Dalgas bidrog i *Kundskabens Bog* (1898, udgivet 1995). – *retrodele(e)*: retroende. – *Stuart Mill*, John (1806-1873): eng. filosof. Som erkendelsesteoretiker hævdede M. en induktiv logik, hvor man slutter fra iagttagelser af enkelttilfælde til regler. M.s logiske hovedværk, *A System of Logic* (1843, »Systematisk logik»), har Dalgas flere gange taget noter fra med henblik på sin magisterkonferens i filosofi, hvis hovedvægt lå på erkendelsesteori.
- 97 *empirisk(e)*: byggende på iagttagelser. – *Monismen*: den filosofiske opfattelse, at verden dybest set er en enhed. Hævdet af bl.a. Spinoza (se n.t.s. 58) over for den fr. filosof René Descartes (1596-1650), der var fortaler for den mere alm. dualisme: verden rummer to forskellige principper, f.eks. Gud over for Satan, sjælen over for legemet. – *Materialisme*: udtryk for den monistiske anskuelse, at alt, også bevidsthedsfænomener, er udtryk for fysiske forhold. – *lovligt*: lov-mæssigt. – *Palæontologi*: læren om forhistoriske dyre- og plantearter.
- 98 *rationalisere(r)*: give rationel form til noget i sig selv fornuftstridigt. – *Konge af Sverrig*: allusion til ytring tillagt den fr. marskal Jean-Baptiste Bernadotte, den senere konge af Sverige (1818-1844), der til sin utålmodige hustru, Desirée, skal have udtalt, at kan du vente, kan du blive dronning af S. Ændringen til konge er vist foretaget af Grundtvig.
- 99 *barneri(e)*: fordomsfuld. – *imes*: ske. – *okkult(e)*: skjult, hemmelig. I Dalgas' samtid – og hos ham selv – var interessen for okkultismen